

Svoboda a lidská práva

Platí-li o svobodě, že není ničím daným, trvalým, zkrátka „objektivním“, ale že jí musí být vždy znovu dosahováno, že se jí lidé musí vždy znovu odvažovat, musíme si položit otázku, jak se to má s lidskými právy. Můžeme opravdu legitimně prohlásit, že lidská práva (stejně jako svoboda) jsou něčím „od přírody daným“ a tedy pevným, co může být jen násilně ukřacováno, omezováno, ale co tu od počátku je dáno každému člověku při jeho narození? Je vskutku „právo“ na důstojný život každému člověku dáno jako přírodní, přirozená výbava, tak nějak jako schopnost chodit vzpřímeně a po dvou, nebo jako tvar lebky či barva vlasů nebo očí? Je tomu vskutku tak, že tato „výbava“ sice není hned vidět (tak jako nemluvně hned nemluví ani nelezí, a jako lezoun hned nechodí atd., ale dříve nebo později – za některých dost banálních předpokladů – mluvit a chodit bude), ale postupně bude stále zjevnější a bude se stále více uplatňovat? Myslím, že tak tomu není: je něco jiného, že se každé nemluvně může naučit mluvit a že pak opravdu mluví – on je rozdíl mezi tím, že se naučí mluvit, a tím, že se naučí mluvit česky. A podobně je rozdíl mezi tím, že se může naučit nějak jednat jakoby svobodně, a tím, že tu svou svobodu a svobodné jednání bude stále posilovat a rozšiřovat, že si tu svou svobodnost (svobodu) uvědomí a bude si jí vážit, bude jí pěstovat a zušlechťovat. A tohle právě je důležité také v případě lidských práv. Možné, že se opravdu každé dítě velmi brzo začne dožadovat svých práv, když uvidí, že je v něčem omezováno a kráceno; nějaká ta přirozená vnímavost k tzv. spravedlnosti, která ovšem se vždycky měří těmi právy a výhodami některého toho druhého. Ale jak dítě vyrůstá, pomalu si zvyká na nerovnosti mezi lidmi, nejdříve nerovnosti co do věku (starší sourozenec může něco, co ono ještě nemůže), poději vidí, že jeho rodiče a celá rodina jsou chudší než rodina nějakého kamaráda ve škole, bere na vědomí rozdíly mezi bohatými a chudými, mocnými a závislými atd. A stále se snaží si své pozice vylepšovat. Něco takového snad opravdu je „od přírody“. Ale co není od přírody, to je kritický pohled na ty rozdíly, a to kritický oběma směry: jsem na tom hůř než někteří jiní, ale na druhé straně jsou na tom někteří hůř než já. Pokud jsem si těch rozdílů vědom právě oběma směry, pak se těžko budu domáhat větších práv v situaci, kdy je mnoho těch, kteří mají ve skutečnosti ještě méně práv než já. A stejně tak to bude i s tou svobodou: budu se muset domáhat svobody nejen své, ale také těch, kteří na tom jsou ještě hůř. To, že je každý povolán ke svobodě a k základním lidským právům, v sobě nutně musí zahrnovat solidaritu s těmi, kdo na tom jsou hůř. Teprve v této perspektivě je možno hovořit o svobodách a lidských právech v pravém slova smyslu.

(Písek, 080331-2.)